

Jolana Těšinová

Ústav veřejného zdravotnictví
a medicínského práva

1. LÉKAŘSKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

AUTONOMIE PACIENTA A JEJÍ LIMITACE

Autonomie pacienta

- **Autonomie pacienta za jeho života**
  - způsobilý/nezpůsobilý o sobě rozhodovat
- **Postmortální ochrana**
  - pacient/osoba blízká

Rozhodování

DOSPĚLÝ

- **Svéprávný, způsobilý**
- **Svéprávný, nezpůsobilý**
(jednající v duševní poruše)
- **Omezený ve svéprávnosti**

NEZLETILÝ

- **Způsobilý/nezpůsobilý k právnímu jednání přiměřenému rozumové a volní vyspělosti**
- **Svéprávný**

Poučení pacienta

Poučení pacienta

- Poučení o **PRÁVECH**
- Poučení o **ZDRAVOTNÍM STAVU** (informovaný souhlas)
- Poučení o **ÚHRADĚ** zdravotních služeb

Poučení pacienta o právech

- Možnost **vzdát se podání informace** o zdravotním stavu
- Možnost **určit osoby**, kterým budou informace podány
- Možnost **vyslovit zákaz** o podávání informací o zdravotním stavu

Poučení pacienta o právech

- Pacient se může vzdát podání informace o svém zdravotním stavu, popřípadě může určit, které osobě má být podána.
- Záznam je součástí zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi.
- Nelze akceptovat v případě infekční nemoci nebo jiné nemoci ohrožující zdraví nebo život jiných osob.

Poučení o zdravotním stavu

- Zdravotní služby lze pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným a informovaným **souhlasem**, nestanoví-li zákon jinak.
- Poskytovatel je povinen zajistit, aby byl **pacient informován o zdravotním stavu a o navrženém individuálním léčebném postupu a všech jeho změnách**.
- Informace o zdravotním stavu je pacientovi sdělena **při přijetí do péče** a dále vždy, **je-li to** s ohledem na poskytované zdravotní služby nebo zdravotní stav pacienta **účelné**.

Informovaný souhlas

- **POUČENÍ pacienta**
  - srozumitelné
  - kvalifikované
  - Informované
- **PROJEV VŮLE pacienta**
  - svobodný

Srozumitelné poučení

- Domněnka schopnosti průměrného člověka (*§4 OZ*)
- Má se za to, že každá svéprávná osoba má **rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej** s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.

Kvalifikované poučení

- Informace o zdravotním stavu podává ošetřující zdravotnický pracovník způsobilý k poskytování zdravotních služeb, kterých se podání informace týká.

(§ 31 odst. 3 ZoZS)

Informovaný souhlas

- Souhlas s poskytnutím zdravotních služeb se pokládá za informovaný, je-li pacientovi před vyslovením souhlasu podána informace o zdravotním stavu.
- Souhlas se pokládá za informovaný také v případě, že se pacient podání informace vzdal.
(§ 34 odst. 1 ZoZS)

Informace o zdravotním stavu

- Příčina a původ nemoci, její stadium, předpokládaný vývoj
- Účel, povaha, předpokládaný přínos, možné důsledky a rizika
- Jiné možnosti poskytnutí zdravotních služeb (vhodnost, přínos, rizika)
- Další potřebná léčba
- Omezení a doporučení ve způsobu života s ohledem na zdravotní stav
(§ 31 odst. 2 ZoZS)

Poučení pacienta

- **Poučení musí předcházet projevu svobodné vůle!**
- Pacient nebo osoba určená pacientem má právo klást doplňující otázky vztahující se k jeho zdravotnímu stavu a navrhovaným zdravotním službám, které musí být srozumitelně zodpovězeny.

Svobodná vůle

- Souhlas s poskytnutím zdravotních služeb se pokládá za svobodný, je-li dán bez jakéhokoliv nátlaku

(§ 34 odst. 1 ZoZS)

Projev vůle

- KONKLUDENTNÍ
- ÚSTNÍ
- PÍSEMNÝ

Ústní souhlas

- Ošetřující zdravotnický pracovník provede záznam do zdravotnické dokumentace o tom, že byla informace o zdravotním stavu podána.

Písemný souhlas

- Písemná forma souhlasu se vyžaduje, pokud tak stanoví jiný právní předpis nebo pokud tak s ohledem na charakter zdravotních služeb určí poskytovatel

Písemná forma – jiný právní předpis (1)

- Odběr orgánu od živého dárce
  - Transplantační zákon (notářsky ověřený podpis)
- Zákroky na reprodukčních orgánech - sterilizace, kastrace, změna pohlaví asistovaná reprodukce
  - Zákon o specifických zdravotních službách
- Interrupce
  - Zákon o umělém přerušení těhotenství
- Genetická vyšetření
  - Zákon o specifických zdravotních službách

Písemná forma – jiný právní předpis (2)

- Ověřování nových poznatků metodami nezavedenými v klinické praxi (lékařský pokus na člověku)
  - Zákon o specifických zdravotních službách, občanský zákoník
- Klinické zkoušky zdravotnického prostředku
  - Zákon o zdravotnických prostředcích
- Klinické hodnocení humánních léčivých přípravků
  - Zákon o léčivech

Písemná forma – občanský zákoník (3)

- Zákrok, který zdravotní stav člověka nevyžaduje; to neplatí, jedná-li se o kosmetické zákroky nezanechávající trvalé nebo závažné následky.
- Souhlas k zásahu do integrity člověka vyžaduje písemnou formu, má-li být oddělena část těla, která se již neobnoví.

Specifické projevení vůle

- Zdravotní stav pacienta nedovoluje vyjádření souhlasu příp. odvolání souhlasu požadovaným způsobem
- Zdravotnický pracovník zaznamená nepochybný projev vůle pacienta do zdravotnické dokumentace o něm vedené (způsob projevení vůle a zdravotní důvody)
- Záznam podepíše zdravotnický pracovník a svědek

Seznam zdravotních služeb

- Povinnost poskytovatele zpracovat seznam zdravotních služeb, k jejichž poskytnutí je vyžadován písemný informovaný souhlas.

Domněnka udělení souhlasu

- Nevyžaduje-li se pro souhlas písemná forma, má se za to, že byl udělen.
- **Důkazní břemeno ohledně poučení nese poskytovatel zdravotních služeb!**

Odvolání souhlasu

- Pacient může svůj souhlas s poskytnutím zdravotních služeb odvolat
- Odvolání není účinné, pokud již bylo započato provádění zdravotního výkonu, jehož přerušeni může způsobit vážné poškození zdraví nebo ohrožení života pacienta
- Při nejistotě, zda byl souhlas odvolán v jiné než písemné formě, se má za to, že k odvolání nedošlo

Terapeutické privilegium

- Zadržení informace o nepříznivé diagnóze nebo prognóze
- Pouze po dobu nezbytně nutnou a v nezbytně nutném rozsahu
- Existence důvodného předpokladu způsobení závažné újmy na zdraví pacienta při jejím sdělení

Terapeutické privilegium

- Terapeutické privilegium nelze využít:
  - informace o určité nemoci nebo predispozici k ní je jediným způsobem, jak pacientovi umožnit podniknout preventivní opatření nebo podstoupit včasnou léčbu,
  - zdravotní stav pacienta představuje riziko pro jeho okolí,
  - pacient žádá výslovně o přesnou a pravdivou informaci, aby si mohl zajistit osobní záležitosti.

Zástupný souhlas

Zástupný souhlas

- Pacient nemůže s ohledem na svůj zdravotní stav vyslovit souhlas s poskytováním zdravotních služeb a nejde o zdravotní služby, které lze poskytnout bez souhlasu.
- Osoba určená pacientem nebo osoba zákonem stanovená

Zástupný souhlas osob určených

- Pacient může při přijetí do péče určit osoby, které mohou být informovány o jeho zdravotním stavu a zda tyto osoby mohou v případech vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb.
- Záznam podepsaný pacientem a zdravotnickým pracovníkem je součástí zdravotnické dokumentace.

Zástupný souhlas ze zákona

- **Není-li osoba určená pacientem nebo není-li dosažitelná, vyžaduje se souhlas**
  - manžela nebo registrovaného partnera,
  - rodiče,
  - jiné svéprávné osoby blízké, pokud je známa

Negativní revers

Odmítnutí péče pacientem

- Pacientovi, kterému byla podána informace o zdravotním stavu, a který odmítá vyslovit souhlas je **opakovaně podána informace o jeho zdravotním stavu** v rozsahu a způsobem, ze kterého je zřejmé, že neposkytnutí může vážně poškodit jeho zdraví nebo ohrozit život.

Odmítnutí péče pacientem

- Jestliže pacient i nadále odmítá vyslovit souhlas, učiní o tom **písemné prohlášení** (revers).

Záznam za přítomnosti svědka

- Pacient se nemůže vzhledem k zdravotnímu stavu podepsat
- Pacient odmítá revers podepsat
  - záznam s uvedením důvodu, pro který se pacient nepodepsal
  - podpisy svědka a zdravotnického pracovníka

Svévolné opuštění zdravotnického zařízení

- Poskytovatel je povinen informovat
  - osobu určenou pacientem (případně další stanovené osoby), že pacient svévolně opustil zdravotnické zařízení lůžkové péče a
  - Policii České republiky,
- a to v případech, kdy přerušením poskytování zdravotních služeb je vážně ohroženo zdraví nebo život pacienta nebo třetích osob

Dříve vyslovené přání

Dříve vyslovené přání

- Pacient může pro případ, kdy by se dostal do takového zdravotního stavu, ve kterém nebude schopen vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí, tento souhlas nebo nesouhlas předem vyslovit.

Dříve vyslovené přání I.

- Poskytovatel bude brát zřetel na dříve vyslovené přání pacienta, má-li ho k dispozici
- Pacient je v takovém zdravotním stavu, kdy není schopen vyslovit nový souhlas nebo nesouhlas
- Písemná forma
- Opatřeno úředně ověřeným podpisem pacienta
- Písemné poučení o důsledcích jeho rozhodnutí

Písemné poučení pacienta

- Poučení pacienta o důsledcích jeho rozhodnutí,
  - lékařem v oboru všeobecné praktické lékařství, u něhož je pacient registrován nebo
  - jiným ošetřujícím lékařem v oboru zdravotní péče, s níž dříve vyslovené přání souvisí.

Dříve vyslovené přání II.

- Pacient může učinit dříve vyslovené přání též při přijetí do péče poskytovatelem nebo kdykoliv v průběhu hospitalizace
- Vztahuje se pro poskytování zdravotních služeb zajišťovaných tímto poskytovatelem
- záznam do zdravotnické dokumentace, podpis pacienta, zdravotnického pracovníka a svědka

Dříve vyslovené přání

- Není třeba respektovat, pokud od doby jeho vyslovení došlo v poskytování zdravotních služeb, k nimž se toto přání vztahuje k takovému vývoji, že lze důvodně předpokládat, že by pacient vyslovil souhlas s jejich poskytnutím

Dříve vyslovené přání

- Nelze respektovat, pokud nabádá k takovým postupům, jejichž výsledkem je aktivní způsobení smrti
- Nelze respektovat, pokud byly v době, kdy poskytovatel neměl k dispozici dříve vyslovené přání, započaty takové zdravotní výkony, jejichž přerušeni by vedlo k aktivnímu způsobení smrti
- Nelze respektovat, pokud by jeho splnění mohlo ohrozit jiné osoby

Dříve vyslovené přání

- Nelze uplatnit, jde-li o nezletilé pacienty nebo o pacienty s omezenou svéprávností

Hospitalizace a péče bez souhlasu

Práva pacienta

§ 34/2 ZZS

- Souhlas s hospitalizací musí být vždy v písemné formě

§ 104 OZ

- Převzít člověka bez jeho souhlasu do zařízení poskytujícího zdravotní péči nebo ho v něm bez jeho souhlasu držet lze jen z důvodu stanoveného zákonem

Práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu

- Právo na náležité vysvětlení právního postavení, zákonného důvodu učiněného opatření a možností jeho právní ochrany bez zbytečného odkladu.
- Právo na projednání vlastní záležitosti se svým zástupcem při osobním rozhovoru a bez přítomnosti třetích osob.
- Právo na přezkoumání zdravotního stavu nezávislým lékařem.

Hospitalizace bez souhlasu

- Právomocné rozhodnutí soudu, kterým je uloženo ochranné léčení formou lůžkové péče
- Nařízeno vyšetření zdravotního stavu podle trestního řádu a zákona o zvláštních řízeních soudních

Hospitalizace bez souhlasu

- Nařízena izolace, karanténa nebo léčení podle zákona o ochraně veřejného zdraví

Hospitalizace bez souhlasu

- Pacienta lze bez jeho souhlasu hospitalizovat, jestliže ohrožuje **bezprostředně a závažným způsobem sebe** nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud **hrozbu** pro pacienta nebo jeho okolí **nelze odvrátit jinak**.

Hospitalizace bez souhlasu

- Pacienta lze hospitalizovat a bez jeho souhlasu mu poskytnout neodkladnou péči, a to v případě, kdy **zdravotní stav neumožňuje** pacientovi tento **souhlas vyslovit**.

Zdravotní služby bez souhlasu

- Neodkladná péče (tím není dotčeno dříve vyslovené přání)
- Léčba vážné duševní poruchy
- Léčba infekční nemoci a zdravotní služby podle zákona o ochraně veřejného zdraví
- Záchytná služba (protialkoholní a protitoxikomanická zdravotní služba)

Záchytná služba

- Zahrnuje vyšetření osoby za účelem zjištění, zda její umístění do záchytné stanice není vyloučeno ze zákonných důvodů
- Pobyť v záchytné stanici, včetně nezbytné péče směřující k zabránění ohrožení zdraví bezprostředně souvisejícího s akutní intoxikací

Vyloučení umístění do záchytné stanice

- Ohrožení na životě selháním základních životních funkcí
- Bezvědomí
- Neošetřené zranění
- Masivní krvácení
- Známky onemocnění bezprostředně vyžadující péči, kterou nelze poskytnout v záchytné stanici
- Osoba mladší 15 let

Nařízení izolace

(§ 45 odst. 3 ZOVZ)

- Při výskytu infekčního onemocnění nebo při podezření na výskyt takového infekčního onemocnění jsou poskytovatelé povinni nařídit izolaci vždy na infekčním oddělení (příp. odd. tbc nebo dermatovenerologickém odd.) nebo povinni zajistit jiného poskytovatele a převoz pacienta
- Seznam infekčních onemocnění stanoví vyhláška

Opatření – infekční onemocnění

(§ 64 ZOVZ)

- Fyzická osoba, která onemocněla infekčním onemocněním nebo je podezřelá z nákazy, je podle povahy onemocnění zejména povinna:
  - podrobit se se izolaci, lékařské prohlídce, karanténním opatřením
  - dodržovat omezení
  - zajistit provedení nařízené ohniskové ochranné dezinfekce, dezinsekce a deratizace
  - zdržet se činností, které by mohly vést k dalšímu šíření infekčního onemocnění, a je-li běžnou součástí života, vykonávat ji tak, aby se riziko šíření snížilo

Léčení infekčních onemocnění (§ 70 ZOVZ)

- Povinnost fyzických osob podrobit se léčení infekčního onemocnění stanoveného ve vyhlášce.
- U osoby, která nedovršila patnáctý rok svého věku, odpovídá za splnění povinnosti její zákonný zástupce.

Seznam infekčních onemocnění

(vyhl. č. 306/2012 Sb.)

- akutní virové záněty jater
- antrax
- dengue, hemoragické horečky
- cholera, mor, paratyfus
- infekce CNS mezilidsky přenosné, přenosná dětská obrna
- syfilis v I. a II. stadiu
- pertuse v akutním stadiu
- ricketsiózy
- SARS a febrilní stavy nezjištěné etiologie s pozitivní cestovní anamnézou
- spalničky
- trachom
- tuberkulóza
- tyfus břišní
- úplavice amébová, bacilární v akutním stadiu
- záškrť
- další infekce podléhající hlášení WHO

Léčení infekčních onemocnění (§ 70 ZOVZ)

- V případě nepodrobení se léčení stanoví orgán ochrany veřejného zdraví rozhodnutím poskytovatele, který léčení zajistí
- Orgán ochrany veřejného zdraví požádá poskytovatele o zajištění léčby
- Oznamovací povinnost poskytovatele orgánu ochrany veřejného zdraví případně policii

Nosiči - opatření

(§ 53 ZOVZ)

- Povinnost podrobit se léčení, informovat pravdivě lékaře
- Dodržovat poučení lékaře o ochraně jiných fyzických osob před přenosem infekčního onemocnění
- Nevykonávat činnost ohrožující zdraví jiných

Omezovací prostředky

Omezovací prostředky

- Zákon o zdravotních službách (§ 39)
- Vyhláška o zdravotnické dokumentaci (§ 1 odst. 2 písm. k)
- Metodické doporučení pro poskytovatele lůžkové péče k omezení volného pohybu pacienta a používání omezovacích prostředků (Věstník MZČR, částka 4/2018)

Omezovací prostředky

- Úchop pacienta
- Omezení pacienta v pohybu ochrannými pásy nebo kurty
- Umístění pacienta v síťovém lůžku
- Uzavření v místnosti
- Ochranný kabátek nebo vesta zamezující pohybu horních končetin
- Psychofarmaka, popř. jiná léčiva podávána parenterálně vhodná k omezení pohybu

Omezovací prostředky

- Účelem použití odvracení bezprostředního ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti pacienta nebo jiných osob
- Použití pouze po dobu, po kterou trvají důvody jejich užití
- Srozumitelná informace pacientovi o důvodech použití
- Dohled zdravotnických pracovníků, indikace lékařem nebo dodatečné potvrzení indikace
- Záznam do zdravotnické dokumentace

Omezovací prostředky

- Primárně volba mírnějšího postupu
- Princip subsidiarity (nejméně omezující prostředek)
- Centrální evidence omezovacích prostředků

Oznamovací povinnost soudu

- Poskytovatel oznámí soudu do 24 hodin:
  - hospitalizaci pacienta bez souhlasu,
  - odvolání souhlasu pacientem při existenci důvodů pro hospitalizaci bez souhlasu,
  - dodatečné omezení pacienta, který byl hospitalizován na základě souhlasu, ve volném pohybu nebo styku s vnějším světem až v průběhu léčení (vyjma úchopu)

Oznamovací povinnost soudu

- Hospitalizace pacienta a dodatečné omezení pacienta se soudu neoznamuje, jestliže byl souhlas ve lhůtě do 24 hodin prokazatelným způsobem **dodatečně vysloven**

Detenční řízení

- Řízení o přípustnosti převzetí ve zdravotním ústavu
- Řízení o přípustnosti dalšího držení ve zdravotním ústavu